

NYHET

Ny lag förbjuder otillbörliga villkor och metoder vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter

5 oktober 2021

Den så kallade UTP-lagen förbjuder köpare att använda vissa villkor och metoder mot leverantörer av jordbruks- och livsmedelsprodukter. Konkurrensverket utövar tillsyn och kan bland annat genomföra oanmälda inspektioner och förelägga enskilda att inställa sig till förhör. Sanktioner vid överträdelse omfattar vitesföreläggande eller sanktionsavgift på upp till en procent av köparens årsomsättning. UTP-lagen gäller från den 1 november 2021 och tillämpas även på avtal som ingåtts före dess.

UTP-lagen¹ genomför ett EU-direktiv om otillbörliga handelsmetoder, ofta benämnt UTP-direktivet.² UTP är en förkortning för unfair trading practices. Regelverket ska skydda leverantörer av jordbruks- och livsmedelsprodukter. Den svenska lagen har ett bredare tillämpningsområde och går i vissa avseenden längre än vad som följer av de minimikrav som UTP-direktivet föreskriver. Köpare som bryter mot lagen riskerar att bli föremål för utredning och åläggas sanktioner. Villkor och metoder som strider mot UTP-lagen kan, under vissa omständigheter, även utgöra ett missbruk av en köpares dominerande ställning i strid med konkurrensreglerna.

Generella rekommendationer

- Köpare och leverantörer av jordbruks- och livsmedelsprodukter bör se över och säkerställa att avtal och metoder vid inköp av jordbruks- och livsmedelsprodukter är förenliga med UTP-lagen och motsvarande regelverk i andra EU-länder.
- UTP-regleringen bör vara en del av köparens övergripande policy för regelefterlevnad (compliance). De som svarar för förhandlingar och avtal med leverantörer av jordbruks- och livsmedelsprodukter bör få en särskild genomgång av regleringen. Köpare bör känna till tillsynsmyndigheternas befogenheter och hur en oanmäld inspektion bör hanteras.
- Leverantör som drabbas av otillbörliga handelsmetoder bör överväga olika handlingsalternativ innan synpunkter framförs till köparen eller andra åtgärder vidtas. Den affärsmässiga relationen, möjligheter till bevissäkring, möjliga utfall, tid och kostnader är några aspekter som kan vara relevanta. Ibland kan det också finnas skäl och möjlighet att istället eller också vända sig till en tillsynsmyndighet i ett annat EU-land.

¹ Lagen (2021:579) om förbud om mot otillbörliga handelsmetoder vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter. Se även förordning (2021:583) om förbud mot otillbörliga handelsmetoder vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter. För förarbeten, se regeringens prop. 2020/21:134 och departementspromemorian Ds 2019:19.

² Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/633 av den 17 april 2019 om otillbörliga handelsmetoder mellan företag i jordbruks- och livsmedelskedjan. Se även bl.a. kommissionens rapport om otillbörliga affärsmetoder mellan företag i livsmedelskedjan COM (2016) 32 final, 29.1.2016; meddelande om bekämpning av otillbörliga affärsmetoder mellan företag i livsmedelskedjan COM (2014) 472 final, 17.7.2014; och grönbok om otillbörliga affärsmetoder i B2B-leveranskedjan för livsmedel och icke-livsmedel COM (2013) 37 final, 31.1.2013.

Tillämpningsområde

UTP-lagen gäller vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter om (i) köparen eller leverantören är etablerad i Sverige, och (ii) köparen har en årsomsättning som överstiger två miljoner euro eller är en myndighet som är etablerad i EU.

Lagen är således tillämplig på köpare som är etablerade i Sverige men gäller även för köpare som är etablerade utomlands när leverantören är etablerad i Sverige. Lagen ger med andra ord ett skydd för leverantörer av jordbruks- och livsmedelsprodukter som är etablerade i Sverige, oavsett leverantörens årsomsättning. En konsekvens av den svenska modellen är att även leverantörer som är ekonomiskt större och starkare än köparen åtnjuter skydd.

Om flera köpare gör ett gemensamt inköp ska deras årsomsättning läggas ihop vid bedömningen av om köparen har en omsättning som motsvarar mer än två miljoner euro. Om köparen ingår i en företagsgrupp är det företagsgruppens omsättning som är relevant. För en koncern med konsoliderade räkenskaper innebär det exempelvis att de konsoliderade räkenskaperna, med vissa justeringar, ska användas vid beräkningen av om tröskelvärdet är uppfyllt.

UTP-lagen gäller inte om köparen är en konsument.

Definition av köpare respektive leverantör

Med köpare avses en fysisk eller juridisk person, en grupp av fysiska eller juridiska personer, eller en myndighet som köper jordbruks- och livsmedelsprodukter. Med myndighet jämställs en beslutande församling i en kommun eller en region och sådant offentligt styrt organ som avses i lagen om offentlig upphandling (LOU). Begreppet köpare omfattar således bland annat ekonomiska föreningar/kooperativ men också företag inom livsmedelsindustrin, grossister, detaljhandlare, hotell, restauranger, barer och caféer, upphandlande myndigheter och andra som köper in jordbruks- eller livsmedelsprodukter för vidare försäljning eller egen användning.

Med leverantör avses en fysisk eller juridisk person som säljer jordbruks- och livsmedelsprodukter. Det är bara köparens användning av otillbörliga handelsmetoder som omfattas av lagens tillämpningsområde. Vissa aktörer kan agera såväl köpare som leverantörer, till exempel livsmedelsindustrier och grossister. Exempel på aktörer som i princip uteslutande är köpare i lagens mening är myndigheter och detaljhandlare.

Svart lista med förbjudna villkor och metoder

UTP-lagen innehåller en så kallad svart lista med villkor och metoder som, med vissa undantag, är förbjudna i samband med köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter. Det gäller följande villkor och metoder:

1. att betala senare än 30 dagar efter vissa i lagen angivna tidpunkter,
2. att avbeställa/annullera en beställning/order med kortare varsel än 30 dagar, om inte något annat följer av särskilda föreskrifter,
3. att ensidigt ändra villkoren i ett avtal i fråga om intervall, metod, plats, tid eller volym för en leverans, kvalitetskrav, betalning eller pris,
4. att ensidigt ändra vissa andra villkor i ett avtal som, för att inte vara förbjudna, måste klart och tydligt vara avtalade i förväg (jfr p. 4-6 i grå listan nedan),
5. att kräva betalning av leverantören för sådant som inte är kopplat till leverantörens försäljning,
6. att begära att leverantören ska betala kostnaderna för försämring som sker eller förlust som uppkommer i köparens lokaler eller efter det att den köprättsliga risken har övergått till köparen, när sådan försämring eller förlust inte beror på leverantörens försumlighet eller fel,
7. att inte tillmötesgå leverantörens begäran att få en skriftlig bekräftelse av villkoren i ett avtal,
8. att vidta eller hota med att vidta kommersiella repressalier mot en leverantör som utövar sina avtalsenliga eller juridiska rättigheter, och
9. att kräva ersättning av leverantören för kostnaden för att hantera klagomål från kunder i samband med försäljningen av leverantörens jordbruks- och livsmedelsprodukter även om det inte förekommit försumlighet eller fel från leverantörens sida.

UTP-lagens svarta lista innehåller även en upplysning om att det i lagen (2018:558) om företagshemligheter finns bestämmelser om obehöriga angrepp på företagshemligheter. Det kan exempelvis vara fråga om en köpare som olagligen anskaffar, använder eller röjer leverantörens företagshemligheter:

Grå listan med villkor och metoder som är förbjudna om de inte avtalats i förväg

UTP-lagen innehåller vidare en så kallad grå lista med villkor och metoder som är förbjudna om inte köparen och leverantören klart och tydligt har avtalat om dem i förväg. Det gäller följande villkor och metoder.

1. att returnera osålda jordbruks- och livsmedelsprodukter till leverantören utan att betala för dem,
2. att returnera sådana produkter utan att betala för bortskaffandet av dem,
3. att kräva betalning som ett villkor för att leverantörens jordbruks- och livsmedelsprodukter ska lagras, skyltas med eller listas, eller för att tillhandahålla sådana produkter på marknaden (jfr p. 4 i svarta listan),
4. att kräva att leverantören ska betala för köparens reklam eller marknadsföring av jordbruks- och livsmedelsprodukter (jfr p. 4 i svarta listan),
5. att kräva att leverantören ska betala personalkostnader för att inreda lokaler som används vid försäljning av leverantörens jordbruks- och livsmedelsprodukter (jfr p. 4 i svarta listan), och
6. att kräva att leverantören ska bära hela eller en del av kostnaden för rabatter på jordbruks- och livsmedelsprodukter som köparen säljer som en del av en marknadsföringskampanj om köparen inte innan kampanjen inleds anger under vilken tidsperiod som åtgärderna ska genomföras och den förväntade mängd produkter som kommer att beställas (jfr p. 4 i svarta listan).

Om en metod som avses i p. 3–6 ovan är tillåten och tillämpas i ett visst fall ska köparen på leverantörens begäran lämna en skriftlig beräkning av betalningen per enhet eller av den sammanlagda betalningen och/eller en skriftlig kostnadsberäkning och underlaget för denna beräkning

Tillsyn och sanktioner

Konkurrensverket utövar tillsyn över UTP-lagen. Konkurrensverket samarbetar och utbyter information med Europiska kommissionen och tillsynsmyndigheterna i andra medlemsstater. Konkurrensverket har inrättat en särskild enhet för tillsynen. Enheten leds av enhetschefen Martin Bäckström. En vägledning för köpare och leverantör finns tillgänglig på Konkurrensverkets hemsida.

Ärenden kan initieras på Konkurrensverkets eget initiativ eller till följd av tips eller klagomål. Sekretess gäller enligt offentlighets- och sekretesslagen (OSL) för uppgifter som kan identifiera anmälaren eller den leverantör som anmälan rör, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att anmälaren eller leverantören lider skada.

För att utöva tillsyn får Konkurrensverket, vid vite, förelägga en köpare, leverantör eller någon annan att tillhandahålla uppgifter, handlingar eller annat, och kan även förelägga den som förväntas kunna lämna upplysningar i saken att inställa sig till förhör på tid och plats som verket beslutar.

Konkurrensverket kan genomföra oanmälda inspektioner hos köpare och har därvid rätt att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen där köparen bedriver verksamhet, dock inte bostäder. För att genomföra en sådan inspektion får Konkurrensverket begära handräckning av Kronofogdemyndigheten. Konkurrensverket har inte någon rätt att söka efter handlingar. Däremot kan verket på plats meddela ett föreläggande om tillhandahållande av uppgifter, handlingar eller annat.

Vid överträdelse av förbuden får Konkurrensverket, vid vite, förelägga en köpare att upphöra med att tillämpa en sådan handelsmetod som är förbjuden och/eller att obehörigen angripa leverantörens företagshemligheter enligt lagen om företagshemligheter.

Konkurrensverket får besluta att en köpare som har tillämpat en förbjuden handelsmetod ska betala en sanktionsavgift på upp till en procent av omsättningen föregående räkenskapsår. En sanktionsavgift får även beslutas om en köpare obehörigen har angripit leverantörens företagshemligheter. När sanktionsavgiftens storlek fastställs ska särskild hänsyn tas till överträdelsens art, varaktighet och omfattning. Hänsyn ska också tas till om den som beslutet riktar sig mot tidigare har överträtt förbudet och vilka förutsättningar som finns för att betala avgiften. En sanktionsavgift ska inte beslutas i ringa fall. Ett beslut om sanktionsavgift ska meddelas senast inom fem år från det att överträdelsen upphörde.

Konkurrensverkets beslut enligt UTP-lagen kan överklagas till förvaltningsrätt. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Av förarbetena till UTP-lagens framgår att UTP-direktivet inte tar sikte på civilrättslig reglering och att regler som genomför direktivet inte bör kunna åberopas av en enskild gentemot en annan enskild. Att ett villkor eller en metod strider mot UTP-lagen torde således inte i sig vara tillräckligt för att villkoret ska vara ogiltigt eller för att kunna ligga till grund för en talan om skadestånd.

Definition av jordbruks- och livsmedelsprodukter

Med jordbruks- och livsmedelsprodukter avses enligt UTP-lagen alla produkter som förtecknas i bilaga I till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, samt produkter som framställs för användning som livsmedel genom användning av produkter som förtecknas i den bilagan.

Bland alla de produkter som förtecknas i bilagan finns bl.a. levande djur, kött, fläsk och andra ätbara djurdelar, fisk, kräftdjur, mjölk och mejeriprodukter; ägg, honung, växter och alster av blomsterodling, frukter, skal av citrusfrukter eller melon, kaffe, te och kryddor, spannmål, malt, stärkelse, gluten, halm och foderväxter, animaliska och vegetabiliska fetter och oljor, margarin, bet- och rörsocker, sirap och andra sockerlösningar; kakaoböner, vin av färska druvor; andra jästa drycker såsom cider (äppel- och päronvin) och mjöd, ättika, avfall från livsmedelsindustrin, beredda fodermedel, råtabak och oberett eller berett men icke spunnet lin.

Har du frågor eller behöver du hjälp?

Kontakta oss gärna. Vi biträder både köpare och leverantörer av jordbruks- och livsmedelsprodukter i olika branscher och led i värdekedjan.

Johan Karlsson

Advokat/delägare

Stockholm

johan.karlsson@vinge.se

+ 46 (0)70 714 3167

Anna Palméus

Advokat/delägare

Göteborg

anna.palmerus@vinge.se

+ 46 (0)72 179 1513

Pär Remnelid

Advokat/delägare

Malmö

per.remnelid@vinge.se

+ 46 (0)73 920 5513

Martin Johansson

Advokat/delägare

Bryssel

martin.johansson@vinge.se